

LEFKE AVRUPA ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

**“Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk Tarihi”
I. Uluslararası Lefke Avrupa Üniversitesi
Tarih Kongresi (6-9 Nisan 2011)**

**“Turkish History of Ottoman and Republic Period”
1st. International European University of Lefke
History Congress (6-9 April 2011)**

BİLDİRİ KİTABI

Düzenleme Kurulu:

Doç. Dr. Mehmet DEMİRYÜREK
Yrd. Doç. Dr. İhsan TAYHANİ
Dr. Elnur AĞAYEV

**OSMAN ERCİYAS
KİTAPLIĞI**

KKTC - 2011

OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE ULAŞAN TARİHİ KIBRIS TÜRK YER ADLARI

Dr. Osman ERCİYAS

*Lefke Avrupa Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / KKTC
oerciyas@eul.edu.tr*

Özet

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti il, ilçe, kasaba, mahalle, köy ve mevki isimleri, üzerinde önemle çalışılması gerekli alanlardır. Çünkü Kıbrıs yer adları, birçok medeniyetin yaşamına yönelik ipuçları vermektedir. Osmanlı Türk idaresi de, fiilen 307 yıl idaresi altında bulundurduğu bu yerlerde önemli etkiler bırakmıştır. Türk dili ve kültürüne ait birçok unsur, Osmanlı Türk idaresi vasıtasıyla ülkede yayılmış ve bugünlere uzanmıştır. Osmanlı Türk idaresi döneminden başlayarak adaya göç eden Türkler, yeni kurdukları yerleşim birimlerine Türkçe adlar vermişlerdir. Bu Türkçe yer adları, yeni bir kültür dairesi içerisinde yaşamaya çalışan halkın nazarında önemli bir yer tutar. Kuzey Kıbrıs'taki il, ilçe ve köy adları, bir diğer çalışmamızda incelenerek kitaplaştırılmıştır. Ancak bu adlar dışında kalan ve tarihî nitelik kazanmış olan bölge ve mevki adları, üzerinde çokça çalışılmayan konular arasındadır. Bu çalışmanın amacı, Osmanlı döneminden bu yana Türkçe yapısını koruyan yer adlarını belli başlıklar altında tasnif etmek ve konunun önemine dikkati çekmektir.

Anahtar kelimeler: Yer adları bilimi, Kıbrıs Türk yer adları.

Abstract

The Turkish Republic of Northern Cyprus, city, county, town, neighborhood, village and place names, on the importance of the required work areas. Because the names in Cyprus, provides tips for life in many civilizations. The Ottomans, it has important effects in the long run. Many elements of the Turkish language and culture spread across the country and extended to today. Migrated to the island, the Turks have established new settlements have given Turkish names. The Turkish place names are very important for new entrants to the culture. North Cyprus, city, town and village names were published in book form. However, the names of the region has not been studied. The purpose of this study is to classify the names of the former district.

Key Words: Toponymie, Cyprus Turkish place names.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki şehir, kasaba, bucak merkezi, köy, mahalle, bölge ve mevki adları, üzerinde çok az çalışılmış konular arasındadır. Konuyla ilgili olarak yapılan çalışmalar, genellikle makale ve eski yer adları ile yeni yer adlarını liste halinde ortaya koyan çalışmalar ile sınırlıdır.¹ 2010 yılında yayımlanan *Açıklamalı Kıbrıs Türk Yer Adları* isimli kaynak eser, Kıbrıs Türk yer adları ile ilgili olarak yapılan en kapsamlı çalışma niteliğindedir.² Çalışmada, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki yaklaşık 200 yerleşim yerinin adı ve bunların eski adları, ad bilimi yöntem ve teknikleri açısından köken bilgisi, tarihsel gelişim ve veriliş nedenleri gibi yönlerden ele alınarak değerlendirilmiştir. Ad bilimi incelemelerinin bir kolu olan yer adları bilimi, özellikle Avrupa'da üzerinde en çok çalışılan bir alan durumundadır. Nitekim Almanya'da şehir adlarının yanında; tarihî nitelik kazanmış olan mahalle, cadde ve sokak adları bile titizlikle incelenmiş ve tarihsel gelişim bağlamında bazı çıkarımlarda bulunulmuştur.³ Türkiye'de de, özellikle son zamanlarda gelişen dil bilimi çalışmaları kapsamında, yer adları ile ilgili çalışmalar da önem kazanmıştır.⁴ Bu yönden bakıldığında, KKTC'deki bölge ve mevki adlarının üzerinde pek durulmadığı gözlenmektedir. Bu durum, yaklaşık 320 yıl boyunca Türk idaresi altında kalan Kıbrıs adası ve onun yaşattığı Türk değerleri ve tarihi açısından büyük bir eksiklik olarak önümüzde durmaktadır. Yakından incelendiğinde, Kıbrıs'taki Türk varlığının birer simgesi ve kanıtı olan tarihî Kıbrıs Türk yer adları, ihmal edilen bölge ve mevki adlarında çoklukla karşımıza çıkmaktadır. Uzun yıllar boyunca, kendi kimliğini yabancı güçlere karşı savunmayı başaran Kıbrıs Türk halkı, işlediği ve yaşamını sürdürdüğü topraklara da Türk kimliğine ve geleneğine uygun olarak Türkçe adlar vermiştir. KKTC'deki bölge ve mevki adlarında yaşayan *Türkün Eşiği*, *Tekke Toprağı*, *Irak Bahçe*, *Ağılı Tarla*, *Abdülrezzak*, *Bayırın Ardı*, *Hacı Mercan Ovası*, *Hürrem Bey*, *Tımar*, *koyak*, *belenk*, *kaş*, *yaka*, *dibek*, *gölek* gibi bugün pek kullanılmayan adlar, Kıbrıs'taki söz konusu Türk varlığını belgeleyen birer vesika durumundadırlar. İlgili bölgeye verildiği günden bu yana değişmeden günümüze ulaşan Türkçe yer adlarının, eskiden beri Türk

¹ Ata Atun, *Kıbrıs'ın 2500 Yıllık Geçmişinde; Tarihin Derinliklerinde Kaybolmuş Yer İsimleri*, Samtay Vakfı Yayınları, Gazimağusa 2004; Oğuz Yorgancıoğlu, "Kıbrıs'ta Türkçe Yer Adları ve Veriliş Yöntemleri Üzerine Bir Araştırma", *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları, Gazimağusa 1996, s. 267-275.

² Osman Erciyas, *Açıklamalı Kıbrıs Türk Yer Adları Sözlüğü*, Ateş Basımevi, Lefkoşa 2010.

³ Adolf Bach (1954). *Deutsche Namenkunde, Heidelberg*, II. Cilt: *D.İ.E. deutschen Ortsnamen*.

⁴ Doğan Aksan, "Birkaç Türkçe Yer Adı ve Bunların Dilbilimi ve Kültür Bakımından Önemi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 26 (1-2), Ankara 1969, s. 81-85; "Anadolu Yer Adları Üzerine En Yeni Araştırmalar", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1973-1974*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1973-1974, s: 185-193; "Türk Yer Adları Konusunda Bir Proje Önerisi", *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri (11-13 Eylül 1984, Ankara)*, Ankara 1984, s. 275-278.

köyleri olarak bilinen ve Rumların azınlıkta olduğu yerleşim birimlerinde görülmesi dikkat çekicidir. Herkes tarafından kabul edilen bu durum, incelenmeye tabi tutulacak olan yer adlarının tarihî boyutuna da ışık tutmaktadır.

Osmanlı'dan Günümüze Ulaşan Tarihî Kıbrıs Türk Yer Adları adlı bu çalışmanın amacı da, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki bölge ve mevki adlarında karşılaşılan ve o bölgede yaşayan birçok insan tarafından dahi bilinmeyen ve bugün tarihî nitelik kazanmış olan yer adlarını belli başlıklar altında toplayıp sınıflandırmak ve unutulmaya yüz tutmuş bu değerleri kayıt altına almaktır. Sınıflandırmaya geçmeden önce, bölge ve mevki adlarında geçen fakat bugün pek fazla kullanılmayan kelimeleri irdelemek gerekir:

Belenk: Kuzey Kıbrıs'ın bölge ve mevki adlarında sıklıkla görülen bu sözcük, TDK Türkçe Sözlük'te *Belen* biçimiyle geçer ve '1. Bel; 2. Tepe, yüksek yer; 3. Bayır; 4. Dağ üzerindeki yüksek geçit, dik dağ yolu' anlamları verilir.⁵ Aynı kelime, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü'nde *Belek* şeklinde geçerek 'üzerinden yol geçen tepe' anlamı verilir.⁶

Kıbrıs Türk yer adlarında da aynı anlamla kullanılan *belenk*, muhtemelen *bel* sözcüğüne getirilen ve benzerlik ifade eden '-Ak' ekiyle oluşturulmuş bir kelimedir.⁷ Aynı yapıyı *gölek* yer adında da görmek mümkündür. *Belek* sözcüğünün *belenk* şekline dönüşmesi ise, *doldurma n* sesinin eklenmesi durumuyla açıklanabilir. *Belenk* sözcüğü ile kurulan yer adlarından seçilmiş bazı örnekler şunlardır:

Büyük Belenk	(Cihangir-Lefkoşa)
Ak Belenk	(Gönyeli-Lefkoşa)
Azganlı Belenk	(Kalavaç-Lefkoşa)
Eğri Belenk Önü	(Yeniceköy-Lefkoşa)
Yassı Belenk	(Arıdamı-Gazimağusa)
Cırlak Belenk	(Görneç-Gazimağusa)
Topacık Belenk	(Görneç-Gazimağusa)
Belenk Arası	(Serdarlı-Gazimağusa)
Yanık Belenk Tepesi	(Serdarlı-Gazimağusa)
Mustafa Belenk	(Ağırdağ-Girne)
Damlı Belenk	(Dağyolu-Girne)
Kilise Belenk	(Dağyolu-Girne)
Katır Belengi	(Pınarbaşı-Girne)
Çengel Belenk	(Şirinevler-Girne)
Kör Belenk	(Şirinevler-Girne)

⁵ TDK, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005, s. 237.

⁶ İsmail Parlatur, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara 2009, s. 176.

⁷ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayın ve Dağıtım, İstanbul 2006, s. 176.

Koyak: Tarihî Kıbrıs Türk bölge ve mevki adlarında karşılaşılan diğer bir Türkçe sözcük *koyak*'tır. Koyak, '1. *coğ.* İki dağın arasında kalan büyük çukur, vadi; 2. *jeol.* Karalarda akarsu aşındırmasıyla oluşmuş, bir yöne doğru eğimli, uzunluğuna çukurluk; 3. *hlk.* Dağlar ve kayalıklarda oluşmuş doğal çukur.' anlamlarına gelmektedir.⁸ *Koyak* sözcüğü ile kurulmuş yer adı örnekleri fazla değildir:

Boz Koyak: Tarihî Kıbrıs Türk yer adlarında nadiren geçen ve öz Türkçe olan *koyak* sözcüğü, Girne ilçesine bağlı bir dağ köyü olan Kömürcü'de *Boz Koyak* biçiminde kullanılmaktadır. Kömürcü köyü, Osmanlı Türk idaresi döneminde kurulması ve günümüze gelinceye değin hep Türklerin yaşadığı bir yer olması açısından önemlidir. Bu yönden bakıldığında, Türklerin yer adı verme geleneğinin Kıbrıs'taki tarihî yerleşim birimlerinde de yaşatıldığı görülmektedir.

Tımar: Yine Kıbrıs'taki Türklerin yaşadığı eski yerleşim birimlerinden olan ve Gazimağusa'ya bağlı bulunan Vadili beldesinde geçen bu yer adı, Osmanlı toprak sistemi hakkında bilgi verirken, Kıbrıs'taki Türk varlığını simgeleyen önemli değerlerden biri olarak kayıtlardaki yerini korumaktadır. *Tımar*, 'Anadolu Selçuklular ve Osmanlılarda, belirli görev ve hizmet karşılığında kişilere verilen, yıllık geliri 3000-20000 akçe olan toprak' anlamındadır. Kıbrıs'ın 317 yıl boyunca Osmanlı Türk idaresi altında kaldığı düşünüldüğünde, söz konusu toprak dağıtım sisteminin ve onun etrafında gelişen uygulamaların Kıbrıs'ta da görülmesi gayet doğal karşılanabilir.

Tarihî Kıbrıs Türk bölge ve mevki adlarında geçen birkaç örneğin açıklanmasından sonra, tespit edilen diğer yer adları da belirli başlıklar altında verilip değerlendirilmiştir:

Kişi Adları veya Lakaplara Dayanan Tarihî Kıbrıs Türk Yer Adları:

Mustafa Çelebi	(Bağlıköy-Lefke)
Fatı Tarlası	(Bağlıköy-Lefke)
Hacı Hasan	(Bağlıköy-Lefke)
Hikmet Ağa	(Bağlıköy-Lefke)
Paşa Tarlası	(Balıkesir-Lefkoşa)
Osman Deresi	(Beyköy-Lefkoşa)
Abdi Mağarası	(Beyköy-Lefkoşa)
Kel Karı Deresi	(Gönyeli-Lefkoşa)
Hacı Hasan Başakları	(Gönyeli-Lefkoşa)
Durali Deresi	(Hamitköy-Lefkoşa)
Hesna Kadın	(Hamitköy-Lefkoşa)
Ali'nin Yalıkları	(Kanlıköy-Lefkoşa)

⁸ A.g.e., (2005), s. 1224.

Hacı Batakçı Çiftliği	(Kanlıköy-Lefkoşa)
İmamoğlu Çukuru	(Küçükaymaklı-Lefkoşa)
Fellahın Eşiği	(Meriç-Lefkoşa)
Kara Hüseyin Yatağı	(Yiğitler-Lefkoşa)
Deli Ömer Mevkisi	(Çamlıca-Gazimağusa)
Halayık İnciri	(Gaziköy-Lefkoşa)
Hacı Efendi Sekileri	(Görneç-Gazimağusa)
Tellak Kıracı	(Nergisli-Gazimağusa)
Abdülrezzak	(Dağyolu-Girne)
Mustafa Paşa Deresi	(Pınarbaşı-Girne)

Din, Milliyet ve Dinî Kurumlara Dayanan Tarihî Kıbrıs Türk Yer Adları:

Manastır Önü	(Cihangir-Lefkoşa)
Türkün Eşiği	(Cihangir-Lefkoşa)
Arap Tarlası	(Hamitköy-Lefkoşa)
Ermeni Kıracı	(Küçükaymaklı-Lefkoşa)
Arap Çeşmesi	(Lefke-Güzelyurt)
Arap Mağarası	(Ergenekon-Gazimağusa)
Cami Tarlası	(Gaziköy-Lefkoşa)
Tekke Toprağı	(Gazimağusa)
Kafir Ölüsü Mevkii	(Gönendere-Gazimağusa)
Papaz Tarlası	(Nergisli-Mağusa)
Cennet Bahçesi	(Ağırdağ-Girne)
Kilise Belenk	(Dağyolu-Girne)
Cami Altı	(Göçeri-Girne)
Papaz Deresi	(Göçeri-Girne)

Coğrafi Özelliklere Dayanan Tarihî Kıbrıs Türk Yer Adları:

Yerleşim yerlerinin veya bölgelerin coğrafi özelliklerinden yola çıkılarak verilen yer adları, tüm dünyada olduğu gibi Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde de sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. *Açıklamalı Kıbrıs Türk Yer Adları* isimli kaynak kitapta, coğrafi nedenlerden ötürü verilen ilçe, kasaba ve köy adları ele alınarak incelenmiş ve eski adlarıyla birlikte tarihi süreç bağlamında değerlendirilmiştir. Aynı eğilim, Kıbrıs'taki tarihî nitelik kazanmış bölge ve mevki adlarında da görülmektedir. Tarihî ve resmî kayıtlar incelendiğinde, Türkler ile Rumların yaşadıkları yakın yerleşim birimlerinde aynı eğilim doğrultusunda verilen yer adları olduğu göze çarpmaktadır. Örneğin; Türklerin *dere* olarak adlandırdığı benzer bir mevkiye Rumlar, *dere* anlamına gelen *potamia* / *bodamyia* ismini vermişlerdir. Buna benzer örnekler çoktur. Aşağıda verilen yer adları, Osmanlı'dan günümüze ulaşarak tarihî

nitelik kazanmış olan ve coğrafi özelliklere dayanan yer adlarından seçilmiş örneklerdir:

Dut Deresi	(Alayköy-Lefkoşa)
Çaltı Ovası	(Cihangir-Lefkoşa)
Kırmızı Kıraç	(Cihangir-Lefkoşa)
Çakıllık	(Çamlıköy-Lefke)
Ak Burun	(Dilekkaya-Lefkoşa)
Dere Kavuşan	(Dilekkaya-Lefkoşa)
Yassı Tepe	(Dilekkaya-Lefkoşa)
Alıçlı Tepe	(Hamitköy-Lefkoşa)
Koca Çayın Altı	(Kalavaç-Lefkoşa)

SONUÇ

Kıbrıs Türk yer adları genel olarak değerlendirildiğinde; köken bilgisi, veriliş nedeni gibi yönleriyle birçok sınıflamaya tabi tutulabilir. Söz konusu kapsamlı sınıflandırmalar, Açıklamalı Kıbrıs Türk Yer Adları isimli çalışmamızda ele alınmış ve dil bilimi yöntem ve teknikleri açısından değerlendirilmiştir. Osmanlı'dan Günümüze Ulaşan Tarihi Kıbrıs Türk Yer Adları isimli bu çalışmada ise, yer adları çalışmaları içerisinde fazlaca irdelenmeyen bölge ve mevki adları ele alınmıştır. İncelenen yer adlarının çalışmaya uygunluğu ve tarihsel açıdan değer taşıması, örneklerin tarihi boyutuyla ilgilidir. Nitekim, çalışmaya dahil edilen tüm bölge ve mevki adları, Osmanlı Türk idaresi döneminden bu yana Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde kullanılmakta olan tarihi yer adlarıdır. Bu yer adlarında öne çıkan ve genelde Türklerin yer adı verme geleneğini yansıtan sözcükler de ayrıca ele alınarak değerlendirilmiştir. Ayrıntıya girilmeden ortaya konulan bu çalışma, Kıbrıs'taki eski yer adlarına ilişkin farklı yönleri yansıtmış ve bu değerlerin tarihi açıdan yorumlanmasına imkân sağlamıştır.

Kıbrıs'taki Türk varlığına ilişkin tarihi, kültürel ve edebî mirasın araştırılması ve kayıt altına alınarak bilim dünyasının istifadesine sunulması önem taşımaktadır. Bu nedenle, söz konusu kültürel mirasımızın araştırılmasına yönelik çalışmalarımız devam etmektedir.

Kaynakça

Aksan, Doğan, "Birkaç Türkçe Yer Adı ve Bunların Dilbilimi ve Kùltür Bakımından Önemi", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakùltesi Dergisi**, 26(1-2), Ankara 1969, s. 81-85.

_____, "Anadolu Yer Adları Üzerine En Yeni Araştırmalar", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1973-1974**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1973-1974, s. 185-193.

_____, "Türk Yer Adları Konusunda Bir Proje Önerisi", **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri (11-13 Eylül 1984, Ankara)**, Ankara 1984, s. 275-278.

Atun, Ata, **Kıbrıs'ın 2500 Yıllık Geçmişinde; Tarihin Derinliklerinde Kaybolmuş Yer İsimleri**, Samtay Vakfı Yayınları, Gazimağusa 2004.

Bach, Adolf (1954). **Deutsche Namenkunde, Heidelberg**, II. Cilt: **D.İ.E. deutschen Ortsnamen**.

Erciyas, Osman, **Açıklamalı Kıbrıs Türk Yer Adları Sözlüğü**, Ateş Basımevi, Lefkoşa 2010.

Ergin, Muharrem, **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yayın ve Dağıtım, İstanbul 2006.

Parlatır, İsmail, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Yargı Yayınevi, Ankara 2009.

TDK, **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005.

Yorgancıoğlu, Oğuz, "Kıbrıs'ta Türkçe Yer Adları ve Veriliş Yöntemleri Üzerine Bir Araştırma", **Kıbrıs Araştırmaları Dergisi**, Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları, Gazimağusa 1996, s. 267-275.